

Ganzen & Zwanen

Vijftig jaar tellen in Waterland







Ganzen & Zwanen

Vijftig jaar tellen in Waterland

INHOUD

INLEIDING 5

RESULTATEN GANZENTELLING:

- EXOTEN 15
- ZELDZAME GANZEN 21
- MINDER VOORKOMENDE SOORTEN 24
- ALGEMENE SOORTEN 27

CONCLUSIE 36

DANKWOORD 37



Ganzen & Zwanen

Vijftig jaar tellen in Waterland

Vanaf januari 1972 hebben Frank Visbeen en Willem van der Waal voor Sovon Vogelonderzoek Nederland watervogels in Waterland-Oost geteld. Hierbij werden natuurlijk ook de ganzen en zwanen meegenomen. Niet elke wintermaand werd er door hen geteld, maar steevast wel in de maand januari. Sinds 1995 werd er vanaf september tot en met april halverwege elke maand een rondje door Waterland gereden, waarbij specifiek alle ganzen en zwanen geteld werden. Helaas is er van 2010 tot 2014 niet meer elke maand geteld.

In 2014 namen Jacques Grégoire en ik, Jip Binsbergen, de tellingen over. Sinds die tijd rijden we met veel plezier eens per maand in een Opel Meriva met een panorama dak en stoelverwarming door Waterland-Oost. Ik heb nog nooit zo luxe naar vogels kunnen kijken. We vertrekken steevast om negen uur 's ochtends en zijn dan ongeveer om één uur uitgeteld.

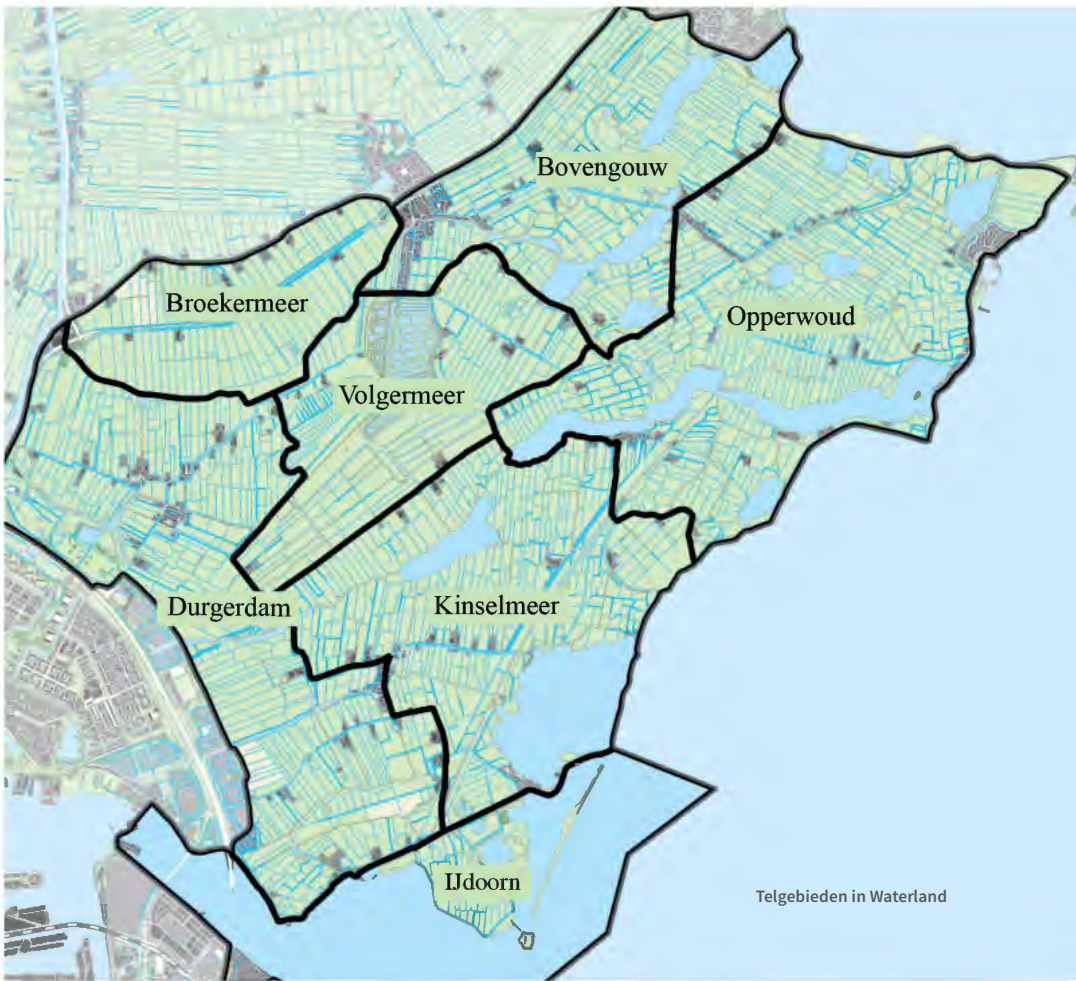
We ontdekten dat vroeger gaan geen zin had. Kwamen we vroeger in Waterland aan, dan zagen we grote groepen ganzen vanaf het Markermeer Waterland invliegen. Een prachtig gezicht, maar het was de bedoeling dat we de ganzen in de weilanden telden en niet erboven.

We tellen bij voorkeur op de zondag, want zaterdag werden we te vaak geconfronteerd met jagers, die natuurlijk de ganzen verstoorden. Als Jacques weer eens aan de wandel was, wilde Gert de Jong hem graag vervangen en een enkele keer heeft mijn vrouw, Mariëtta Goossens, meegeteld en de auto gereden, want ik kan alleen maar lopen en fietsen.

Telgebied en Methode

Bijgaande kaart laat zien in welk gebieden er geteld is. Sovon heeft de gebieden codes gegeven, maar voor de duidelijkheid heb ik de gebieden voor dit verslag de volgende namen gegeven: Bovengouw, Opperwoud, Kinselmeer, Durgerdam, Volgermeer en Broekermeer. Van Sovon kreeg ik alle gegevens vanaf 1972 keurig in een Excel-sheet aangeleverd. Helaas ontbraken hierbij de tellingen van Polder IJdoorn. Het verslag gaat dan ook alleen over de vogels die binnendijks aanwezig waren, dus exclusief de Kinseldam, die we niet telden, en Polder IJdoorn die we altijd wel telden. Misschien verwerk ik de gegevens van Polder IJdoorn nog wel eens. Het tellen begon steevast op de Liergouw, waarna we via de Nieuwe Gouw de Poppendamergouw insloegen. De weilanden ten westen van Zunderdorp en de Volgermeer telden we na het eerste jaar niet meer. We vonden dat daar te weinig

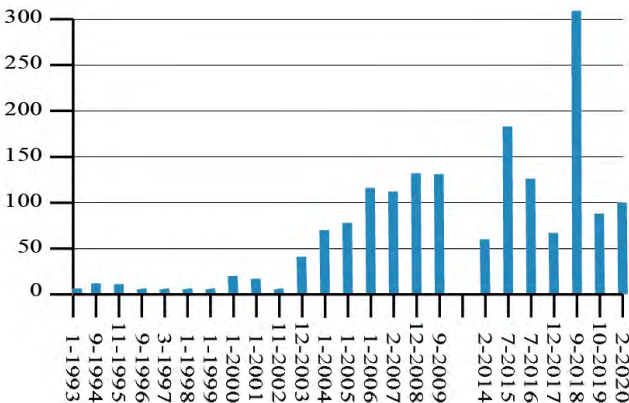




ganzen zaten. Na de Broekermeer reden we via Broek in Waterland en Zuiderwoude naar de Markermeerdijk, keken daar altijd naar de watervogels en keerden dan terug naar Zuiderwoude om via Uitdam weer naar de Zeedijk te rijden. Na de Nes geteld te hebben keerden we om en reden tot aan de afslag naar Holysloot langs de Uitdammerdijk. Daarna reden we via de Bloemendalergouw en Ransdorp naar Polder IJdoorn, waar we onze telling eindigden. Ook afgelopen seizoen 2020, tijdens de werkzaamheden aan de Uitdammerdijk, konden we de hele route volgen. Jacques telde de ganzen aan de bestuurderskant en ik de andere kant. Soms telden we dezelfde groep ganzen en vergeleken we de aantallen. Die liepen meestal niet veel uiteen. Grote groepen en veraf zittende ganzen werden met de telescoop geteld, een Nikon met een 20 mm objectief. De meeste ganzen konden we gewoon met de verrekijker tellen. De gegevens werden genoteerd in een opschrijfboekje, thuis uitgewerkt en dan ingevuld in het Sovon invoerportaal. Tegenwoordig kan je ook de gegevens op een app invoeren, maar ik doe het liever op papier. Op de nieuwsgroep AVN, het Amsterdams VogelNetwerk, mailde ik dan nog een kort verslagje. En op speciaal verzoek van Ruud Vlek vulde ik de totalen van de waargenomen ganzen ook nog in op Waarneming.nl.

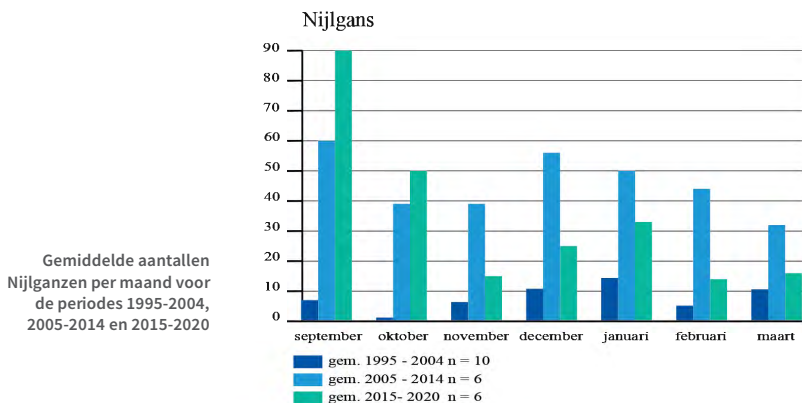
Presentatie van de gegevens

Alle soorten beginnen met een algemene beschrijving van de populatie en het voorkomen in Nederland. De gegevens zijn overgenomen uit het recent verschenen Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, de *Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering*. Aan het eind van de citaten staat dit aangegeven met (Vogelatlas). De andere gebruikte bronnen zijn te vinden in de noten. Van de minst getelde soorten wordt hun voorkomen weergegeven in een tabel, met vermelding van jaar, maand en aantal. Als de soort vaker werd waargenomen dan zijn de gegevens in een grafiek verwerkt (zie voorbeeld hieronder).



Maximale aantal Nijlgezen per seizoen met de maand van het maximum van 1993-2020. Van 2010-2014 is er niet geteld





Van de vaker voorkomende soorten geeft een grafiek (zie pagina 7) een overzicht van het hoogste aantal ganzen per winterseizoen, met vermelding van de maand waarin deze maxima werden waargenomen. Een seizoen begint in september en eindigt in april. Seizoen 1974 bijvoorbeeld laat gegevens zien van september 1974 tot en met april 1975. Van 2010 tot 2014 is er niet elke maand geteld, deze jaren zijn daarom uit de grafiek gelaten.

Bij Nijlgans, Grauwe Gans, Kolgans, Brandgans en Knobbelzwaan is ook gekeken naar de verspreiding per maand. Daarvoor zijn de gemiddelde aantallen per maand over de drie periodes 1995 – 2004, 2005-2014 en 2015-2020 bepaald. Zo is hopelijk duidelijk te zien in welke maand de ganzen arriveren, wanneer ze hun top bereiken en wanneer ze Waterland weer verlaten hebben. Helaas werd er van 2010-2014 niet meer elke maand geteld zodat voor de periode 2005-2014 het gemiddelde van zes seizoenen is bepaald. De periode 2015-2020 telt maar zes jaren, dus hierbij is ook het gemiddelde van zes seizoenen bepaald. Hopelijk verschaffen deze grafieken wat meer inzicht.

Het weer

Voordat de resultaten besproken worden zullen hier de factoren weersgesteldheid, jacht en landbouw besproken worden, die het vóórkomen van de ganzen beïnvloeden.

Vanzelfsprekend zijn de weersomstandigheden van invloed. Zijn de weiden bedekt door een sneeuwlaag, dan kunnen de ganzen niet bij hun voedsel en wijken ze uit, eerst naar het zuidelijker gelegen rivierengebied en de Zuid-Hollandse en Zeeuwse eilanden, en als ook daar het grazen door sneeuwval moeilijk wordt, naar België en Frankrijk.



Het overzicht van de koudegolven laat zien in welke jaren het erg koud was en er waarschijnlijk ook sneeuw lag. Een koudegolf is een opeenvolging van minimaal vijf ijsdagen (maximumtemperatuur lager dan 0,0 °C), waarvan tenminste drie dagen met strenge vorst (minimumtemperatuur lager dan -10,0 °C). ⁽¹⁾

Tijdens de laatste vorstperiode in 2012 is er zo weinig sneeuw gevallen dat de ganzen in Waterland door konden grazen.

DATUM	AANTAL DAGEN	DATUM	AANTAL DAGEN
31 dec 1978 - 6 jan 1979	7	10 jan 1987 - 20 jan 1987	11
6 jan 1982 - 11 jan 1982	6	6 feb 1991 - 11 feb 1991	6
4 jan 1985 - 20 jan 1985	16	31 dec 1996 - 11 jan 1997	12
18 feb 1986 - 23 feb 1986	6	30 jan 2012 - 8 feb 2012	10

Overzicht van de koudegolven gedurende de beschreven periode.

⁽¹⁾ <https://www.knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/lijsten/koudegolven>

De jacht op ganzen en de wet

Zoals uit onderstaande zal blijken had in het verleden de jacht een grote invloed op de aanwezigheid van ganzen, en nog steeds heeft de jacht invloed op het aantal ganzen en zwanen. Reden om hier wat uitgebreider bij stil te staan.

We tellen de ganzen het liefst op zondag, want op zaterdag mag er gejaagd worden en dan worden de ganzen verstoord. De ganzen zijn sowieso schichtig. Komen we met de auto in de buurt dan stoppen ze met grazen en gaan de koppen omhoog. Soms komen we zogenaamde Wild Beheer Eenheden (WBE's) tegen, in normale mensentaal jagers genoemd, met dode ganzen in hun hand. Maar volgens de Europese Habitatrichtlijn uit 1992 zijn alle wilde vogels in Nederland beschermd. Hoe kan er dan nog op ganzen gejaagd worden? Hieronder zal ik vertellen dat dit nog steeds het geval is en waarom.

Ganzenjacht verboden?

Barwolt Ebbinge (ganzenexpert uit Groningen) stelt dat de jacht vóór 1970 de oorzaak was voor de kleine ganzenpopulaties.

De Grauwe Gans bijvoorbeeld is een van oorsprong in Nederland broedende gans, maar verdween door bejaging sinds 1900 als broedvogel. In 1980 werden er maar 300 broedvogels in Nederland geteld.⁽²⁾

Dankzij de Vogelbescherming is de jacht op ganzen beperkt. In 1977 is de jacht op de Kleine Rietgans verboden, in 1987 volgde de Rotgans. In 1999 werd de plezierjacht op ganzen verboden, een curieuze term, want wie schiet er nu voor zijn plezier op ganzen? In het jaar 2000 verscheen er een totaalverbod op het afschieten van ganzen. Helaas is dat niet zo gebleven. In 2003 werd de jacht op Kolganzen en Grauwe Ganzen weer geopend.

Jacht onder de wet Natuurbescherming

Zoals al eerder gezegd is het in principe volgens de Europese Habitatrichtlijn verboden om wilde vogels te bejagen. Het Rijk is belast met de handhaving van deze wet. In 2017 is de Wet Natuurbescherming van kracht geworden. Onder deze wet is het nog altijd verboden om wilde vogels te bejagen, maar de handhaving van de wet is overgegaan van het Rijk naar de Provinciale Staten. Deze besluiten onder welke omstandigheden er ontheffing van de wet mogelijk is en er dus bejaagd mag worden. De Fauna Beheer Eenheid (FBE) is opgericht om de Provinciale Staten hierin te adviseren. De FBE is een overlegorgaan bestaande uit enkele natuurorganisaties, maar wordt gedomineerd door jagers en boeren.

⁽²⁾ Sovon 1987. *Atlas van de Nederlandse Vogels*, p. 99



De toepassing van de Wet Natuurbescherming door Provinciale Staten van Noord Holland

12

De Grote Canadese Gans mag als enige ganzensoort het hele jaar door bejaagd worden. Andere ganzensoorten mogen alleen met provinciale ontheffing bejaagd worden. Wanneer er sprake is van bijvoorbeeld gewasschade wordt die in de meeste gevallen gegeven.

De andere zogenaamde exoten als Nijlganzen, Indische Ganzen en ook de Soepganzen mogen alleen met een ontheffing bejaagd worden.

Voor Grauwe Gans, Kolgans en Brandgans geldt hetzelfde. In de zomer aanwezige broedende Grauwe Ganzen en Brandganzen mogen bejaagd worden, in de winter uitsluitend als ze schade aanbrengen aan landbouwgewassen.

Sinds 2005 is er een 'Beleidskader ganzen en smienten' ontworpen. Ganzen mogen foerageren in aangewezen foerageergebieden en in Natura 2000 gebieden. Vinden ze het gras buiten deze gebieden lekkerder, dan mogen ze bejaagd worden. En de populatie moet teruggebracht worden tot het schadeniveau van 2005. Aldus het Faunabeheerplan Ganzen Noord-Holland 2015-2020, uitgave 2015.⁽³⁾

Bijna geheel Waterland is als foerageergebied aangewezen. De boeren doen dit op vrijwillige basis en krijgen er een vergoeding voor. Curieus is echter dat de ene helft van de Blijkmeer foerageergebied is en de andere helft niet. Ook de

⁽³⁾ <https://www.jagersvereniging.nl> 2015

JAAR	Grauwe gans		Kolgans	
	ZOMER	WINTER	ZOMER	WINTER
2005	5.429	1.020	34	93
2006	741	3.288	0	1.099
2007	6.394	7.970	45	1.153
2008	15.198	11.383	76	3.515
2009	3.231	0	37	0
2010	11.191	9.264	232	2.337
2011	30.024	18.836	31	6.908
2012	22.486	16.497	0	5.237
2013	22.678	11.763	20	4.951

Bron: Cijfers FBE Noord-Holland

Belmermeer en de Volgermeerpolder horen niet bij de foerageergebieden. Hier zijn de ganzen dus vogelvrij en mogen verjaagd worden, desnoods met het geweer. Blijkbaar moeten de ganzen door schade en schande leren waar ze wel en niet mogen foerageren. Beter zou zijn, zoals Frank van Groen opmerkte, om heel Waterland tot foerageergebied te verklaren. Verder zijn naast het eiland Marken de volgende Natura 2000 gebieden in Noord-Holland boven het IJ aangewezen als opvanggebied: Ilperveld, Varkensland, de Zeevang en een lap grond ten noorden van Katwoude.

Verder zijn er in Noord-Holland boven het IJ geen andere ganzenfoerageergebieden aangewezen.⁽⁵⁾ Voor alle ganzen geldt blijkbaar: Allemaal verzamelen in Waterland.

De jagersvereniging stelt dat de roep (van de boeren) om de ganzenpopulatie te verkleinen sterker wordt. Aan de Nederlandse jagers de taak om het aantal ganzen in toom te houden. Geschoten ganzen leveren volgens hun een uitstekende basis voor heerlijke wildgerechten. Alle geschoten ganzen worden benut, het overgrote merendeel komt in particuliere en restaurantkeukens terecht.⁽⁶⁾

Bij de FBE Noord-Holland zijn alleen oudere gegevens over het aantal geschoten ganzen te vinden (zie tabel boven).

Hieruit blijkt dat het niet om geringe aantallen gaat. Bovendien worden de aantallen pullen verminderd door de eieren lek te prikken.

De schade die ganzen kunnen aanrichten aan gewassen kan aanzienlijk zijn. In Noord-Holland werd in 2008 bijna 150.000 euro uitbetaald aan boeren in Noord-Holland voor door ganzen geleden schade, een bedrag dat in 2013 opliep tot meer dan 400.000 euro.⁽⁷⁾ Kortom, de in Nederland voorkomende ganzen zijn een probleem voor de boeren.

⁽⁴⁾ Faunabeheerplan Ganzen NH 2015-2020, 26 januari 2015, p. 41

⁽⁵⁾ <https://geoapps.noord-holland.nl/GeoWebP/index.html?viewer=ganzenfoerageergebieden>

⁽⁶⁾ <https://www.jagersvereniging.nl> 2015

⁽⁷⁾ Faunabeheerplan Ganzen NH 2015-2020, 26 januari 2015, p. 29

Aantal ganzen neemt anno 2021 toch nog toe

Maar hoe komt het dat de onder andere de in Arctische gebieden broedende ganzen als Kolgans en Brandgans sinds 2000 zo in aantal zijn toegenomen? Lange tijd heb ik gedacht dat de omstandigheden in het broedgebied de grootte van de populatie bepaalden. De omstandigheden zijn daar nogal wisselend. Soms komen de ganzen in een met sneeuw bedekte omgeving aan, die langdurig zo blijft. Van broeden komt dan niets. Bovendien zijn er predatoren als de Sneeuwuil en de Poolvos. Gelukkig komen er ook Lemmingen voor, die ervoor zorgen dat de predatoren een makkelijke prooi kunnen vinden en minder ganzenkuikens opeten. Zo ontstaat een vierjarige cyclus, waarbij ganzen in één jaar veel broedsucces hebben en de overige jaren weer minder. Een sterke toename van het aantal van deze ganzen lijkt dan ook niet waarschijnlijk en werd voor het jaar 2000 niet waargenomen. Zou dan het stoppen van de jacht zo'n sterke invloed hebben? Ja, dat kan. Het is bijvoorbeeld bekend dat door het "oogsten" van Jan-van-Genten voor de kust van Schotland die populatie met de helft afnam.

Maar het meest waarschijnlijk is dat de voedselkwaliteit van het gras enorm is verbeterd. Het massaal inzaaien van Engels raaigras met een hoge eiwitrijkdom levert niet alleen bij de koeien veel meer melk op, maar zorgt er ook voor dat de ganzen volvet in de Arctische broedgebieden terugkeren. En dan meer jongen groot kunnen brengen.



Resultaten van de ganzentellingen in Waterland van 1971 t/m 2020

Eerst zal ik de zogenaamde exoten en de ganzen die minder algemeen zijn waargenomen bespreken. Exoten noemt men dieren die oorspronkelijk niet in Nederland voorkwamen en die ons land niet op eigen kracht hebben bereikt. De ganzen waar we het over hebben werden in onder andere wildparken gehouden, waaruit sommige ontsnapten, zich in het wild vestigden en zo een vrij levende populatie vormden. Daarna zullen de vaker voorkomende soorten de revue passeren.

Knobbelgans

Knobbelgans zijn een gedomesticeerde vorm van de Zwaangans. De Zwaangans komt voor in China en eigenlijk niet in het wild in Nederland. De Knobbelgans lijkt qua grootte en uiterlijk op de Grauwe Gans. De snavel is echter zwart met een knobbel. Achter de knobbel bevindt zich een witte vlek. Sinds 1994 broeden er enkele exemplaren in ons land. In de winter worden ze vooral gezien in Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland, maar niet meer dan 150 exemplaren (Vogelatlas). In Waterland werd er in november 2004 één gezien.



Magelhaengans

Deze oorspronkelijk uit Zuid-Amerika afkomstige gans komt in Nederland hoogst zelden voor. In Waterland werd er in september 2003 in de omgeving van Opperwoud één gezien. In februari 2007 in de omgeving van het Kinselmeer werd wederom één exemplaar waargenomen. Of dit ontsnapte exemplaren betrof is niet bekend.

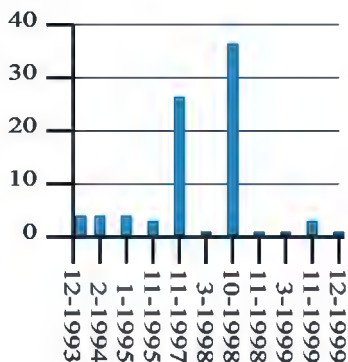




Indische Gans

De Indische gans is oorspronkelijk een broedvogel van de Tibetaanse Hoogvlakte en overwintert in India. Daar heeft hij ook zijn naam aan te danken. Sinds 1986 broeden er ontsnapte siervogels in Nederland. De meeste broeden in Utrecht en Zuid-Holland, met tussen 1998-2000 onder andere een forse concentratie in de Nieuwkoopse Plassen. Door afschot en wegvangen is de Nederlandse broedpopulatie sindsdien sterk afgenomen tot 50-90 paren. In de winter komen er nog wat vogels bij van de kleine Duitse broedpopulatie (Vogelatlas).

Van 2000 t/m 2012 is een tabel gebruikt, omdat een grafiek met alleen maar enen wel erg saai zou zijn geworden.



Aantal Indische ganzen met maand en jaar van voorkomen in 1993 -1999

Tot 1993 (4 exemplaren) werden er geen Indische ganzen in Waterland gezien. In november 1997 werden er 26 gezien en 38 in oktober 1998. Beide groepen hielden zich op in de omgeving van Opperwoud. Mogelijk waren ze afkomstig uit de Nieuwkoopse Plassen. Dat het aantal vogels in Nederland is afgenomen wordt weerspiegeld in het staatje hiernaast. Ook in Waterland namen de waarnemingen af. Vanaf 2000 tot 2012 werd er bijna elk jaar telkens één gezien. De in januari en februari 2006 waargenomen vogel zou ook nog eens hetzelfde exemplaar kunnen zijn geweest. Tijdens de tellingen werd de laatste gezien in 2012.

JAAR	MAAND	AANTAL	JAAR	MAAND	AANTAL
2000	februari	1	2005	december	1
2001	februari	1	2006	januari	1
2003	september	1	2006	februari	1
2004	november	1	2010	februari	1
2005	januari	1	2012	juli	1
2005	oktober	1			

Grote Canadese Gans

De (Grote) Canadese gans is als siervogel in Nederland geïntroduceerd. Onder meer in Purmerend ontstond uit ontsnapte vogels in de jaren negentig een redelijk grote populatie. Steeds vlugger verspreidde de Nederlandse populatie zich en tegenwoordig wordt die op 9000 tot 12.000 vogels geschat. Hun aantal neemt snel toe (Vogelatlas).

In de winter blijven de meeste Grote Canadese Ganzen in hun broedgebied. In het VWG-werkgebied zijn de eerste nestelende Grote Canadese Ganzen in 1994 in het Landsmeerseveld vastgesteld. Maar het nest werd verlaten.⁽⁸⁾

Tegenwoordig broeden ze onder meer in het Ilperveld en Varkensland. In 2007 werden er tijdens de telling voor het eerst twee Grote Canadese Ganzen in Waterland-Oost gezien. In 2019 en 2020 werden ze wederom waargenomen. Misschien gaan ze hier ook broeden.



JAAR	MAAND	AANTAL
2007	maart	2
2008	juni	2
2011	juli	2
2019	februari	1
2020	april	3

Kleine Canadese Gans

In Purmerend vestigden zich in een stadspark Kleine Canadese Ganzen. Deze ganzen namen in aantal toe en verspreidden zich sinds 1985 over de omgeving.

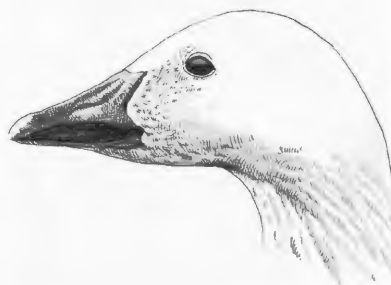
Momenteel is de broedpopulatie niet groter dan 770 paren. Deze soort is nauw verwant aan de Brandgans en paart daar makkelijk mee.

Een groot deel van de populatie wordt dan ook beschouwd als hybride met de Brandgans (Vogelatlas). Ze broeden in het Ilperveld en in Varkensland, samen met de Grote Canadezen. In Waterland werden ze vier keer waargenomen.



JAAR	MAAND	AANTAL
2001	maart	1
2007	februari	1
2011	juli	1
2012	juli	2

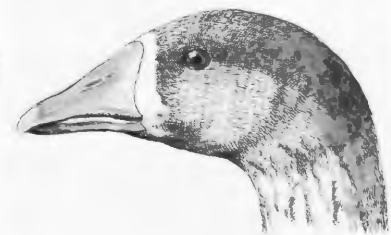
⁽⁸⁾ M. Melchers en R. Daalder, *Sijsses en Drijfsijsses*, Schuyt & Co, Haarlem. 1996, p. 40



Sneeuwgan

De Sneeuwgan is een Noord-Amerikaanse soort, die via parkvogels verwilderd is en waarvan er enkele in Scandinavische landen en Noordrijn-Westfalen broeden. Deze vogels willen wel eens in Nederland overwinteren (Vogelatlas). Meestal worden ze dan in een groep Grauwe Ganzen of Kolganzen gezien. De enkele in Waterland aangetroffen vogels zijn vooral in de maand februari gezien. Het hoogste aantal was vier in het jaar 2000.

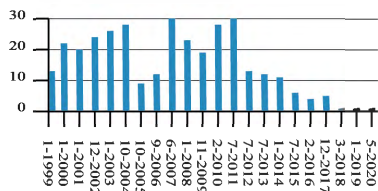
JAAR	MAAND	AANTAL
1999	februari	1
idem	maart	1
2000	februari	4
2004	februari	1
2005	februari	2
2006	januari	1
2008	december	1



Soepgan

Deze van boerenerven afkomstige gan werd oorspronkelijk gehouden voor het vlees en de eieren. Vandaar de naam Soepgan, tegenwoordig ook wel Parkgan genaamd. In Noord-Holland komen ze het meeste voor. In het hele land wordt de broedpopulatie geschat op 3400 – 5700 paren (Vogelatlas).

In Waterland werden ze sinds 1999 regelmatig gezien, met een maximum van ongeveer 30 exemplaren. Meestal werden ze waargenomen in de omgeving van Opperwoud en Durgerdam. Van 2018 tot 2020 werd één nogal tamelijk groot en dik exemplaar gezien, in de weilanden even ten oosten van Zuiderwoude. Tijdens de laatste tellingen van 2021 werd het beest niet meer waargenomen. Soepganzen mogen bejaagd worden. Misschien worden ze daardoor de laatste jaren minder gezien.



Aantal Soepganzen met maand en jaar van voorkomen van 1999 -2020

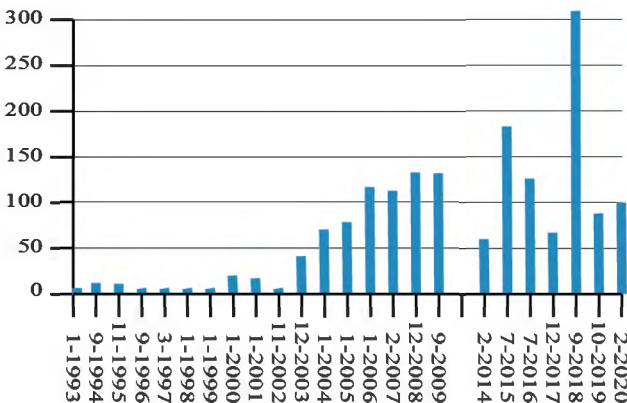
Nijlgans

De Nijlgans is wel de bekendste en de meest voorkomende exoot. Ontsnapte exemplaren vestigden zich in 1967 in een park in Wassenaar en veroverden van daaruit langzaam ons land. Oorspronkelijk komt de Nijlgans voor in het stroomgebied van de Nijl, vandaar de naam, en in Afrika ten zuiden van de Sahara.

Haar opmars begon in onze provincie in de omgeving van Haarlem, halverwege de zeventiger jaren van de vorige eeuw, met enkele broedparen in Elswout. In 2005 is het aantal broedparen in Noord-Holland toegenomen tot tussen de 1000 en 1500. Ze broeden onder andere in holen en oude nesten van Blauwe Reigers, Zwarte Kraaien en Buizerds.⁽⁹⁾

In heel Nederland gaat het tegenwoordig om 6.900 tot 11.000 broedparen. Na een snelle toename stagneert de groei van de populatie sinds 2010, aan de ene kant omdat de populatie haar maximum heeft bereikt, en aan de andere kant door afschot. Gegevens uit 2010 laten zien dat er jaarlijks tenminste 20.000 exemplaren werden geschoten. Toch worden er 's winters 45.000 exemplaren geteld (Vogelatlas). Tot het jaar 2000 worden in Waterland-Oost amper Nijlganzen geteld. Daarna neemt het aantal Nijlganzen geleidelijk toe en ligt het maximum ongeveer op 125 exemplaren, met een piek in juli 2015 van 183 en een uitzonderlijk hoog aantal van 309 ganzen in september 2018.

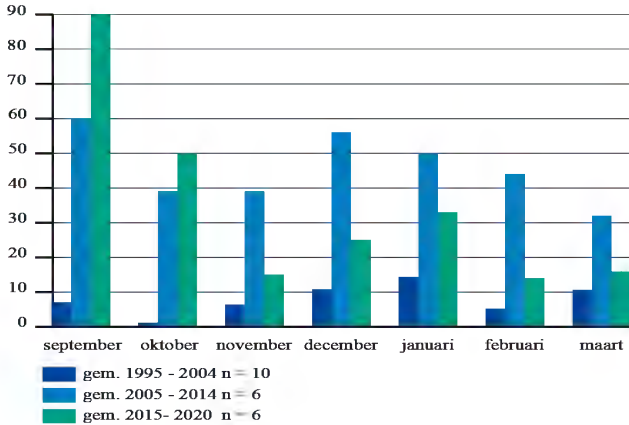
Tijdens de rui in juli kunnen de Nijlganzen zich in grote groepen verzamelen. Misschien werd daardoor een hoog aantal in juli 2015 gezien.



Maximale aantal Nijlganzen per seizoen met de maand van het maximum van 1993-2020. Van 2010-2014 is er niet geteld.

⁽⁹⁾ Piet Zomerdijs, *Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009*, p. 90

Nijlgans



Gemiddelde aantallen Nijlganzen per maand voor de periodes 1995-2004, 2005-2014 en 2015-2020



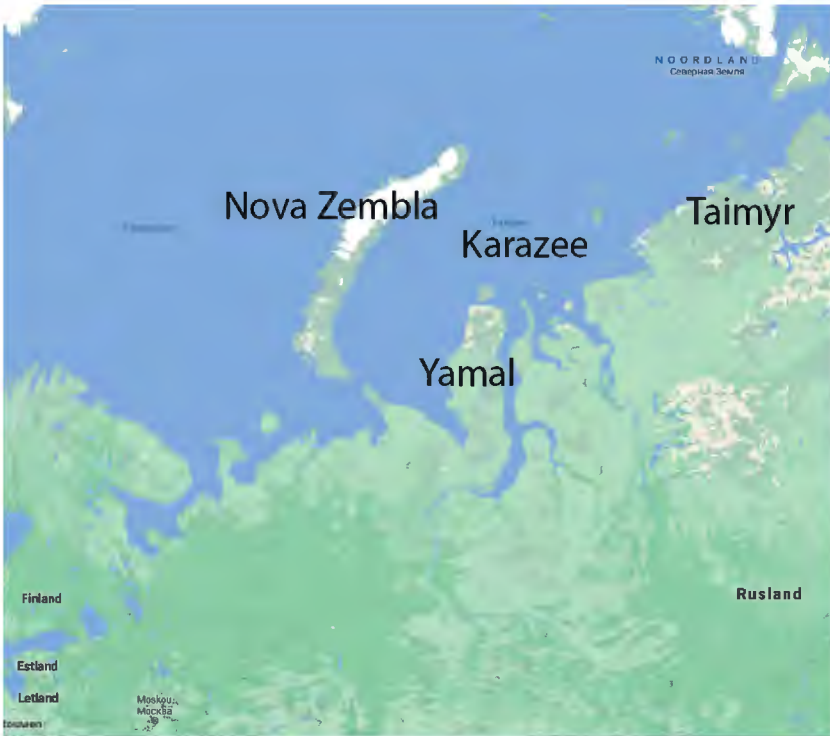
Voor het hoge aantal in september 2018 kan ik geen verklaring vinden. In de volgende jaren worden hoogstens maxima van 88 en 100 Nijlganzen geteld. In september 2018 werden 309 Nijlganzen geteld. Daardoor toont de grafiek in het seizoen 2015 - 2020 in deze maand een hoog gemiddeld aantal van 90 exemplaren. Daarna dalen de aantallen in oktober en november om in december en januari weer toe te nemen.

20

JAAR	MAAND	AANTAL
1990	januari	4
1998	januari	2
2001	januari	2
idem	december	1
2002	januari	1
idem	februari	1
2005	jan-febr-mrt	1
2006	februari	1
2019	januari	1

Zwarte Zwaan

Deze oorspronkelijk Australische vogel werd als siervogel gehouden en ontsnapte exemplaren komen sinds 1978 broedend in Nederland voor. De populatie wordt geschat op 40-60 paren (Vogelatlas). De Zwarte Zwaan kan in onze winter broedend worden aangetroffen. In Australië is het dan zomer en iets in de Zwarte Zwaan vertelt het dier dat het tijd is om te gaan broeden, wat ze dan soms ook gaan doen. In Waterland werden er nooit meer dan vier tegelijk gezien, zoals in januari 1990. Januari lijkt de beste maand om een Zwarte Zwaan in de winter te zien. De helft van de aantal waarnemingen vond namelijk plaats in januari.

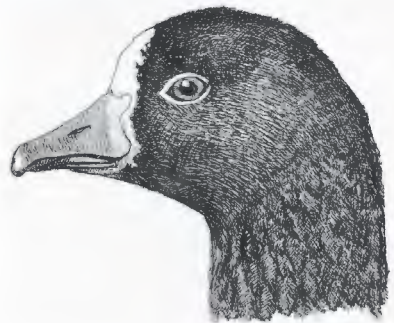


Broedgebieden van ganzen in Arctische gebieden in Rusland

De nu volgende wilde soorten komen zelden voor in Waterland en zijn vooral in de Arctische gebieden broedende vogels.

Dwerggans

Tot 1990 werden er vooral in Friesland in de winter enkele Dwergganzen waargenomen. Dat waren met de Kolganzen meegekomen vogels uit Arctisch Rusland. Maar sinds 1980 zijn er in het broedgebied in Zweden Dwergganzen uitgezet; de populatie nam toe en helaas ook weer wat af. De meeste van deze vogels overwinteren in Nederland, vooral in de Harger- en Pettemerpolder en in de Hoekse Waard, met maximaal 130 exemplaren (Vogelatlas). In januari 2003 werden er vijf gezien in de omgeving van Opperwoud.





Roodhalsgans

De soort broedt in het hoge noorden van Rusland op het schiereiland dat zich tussen Yamal en Taimyr bevindt. Ze overwinteren tegenwoordig langs de Zwarte Zeekust. Vroeger was dat meer oostelijk, aan de Kaspische Zee. Hun aantal is sinds de jaren tachtig toegenomen tot zo'n 150.000 (Vogel-atlas). Doordat ze meer westelijk overwinteren dwalen ze vaker af naar Nederland. De Roodhalsgans is een schattig, klein, mooi rood en zwart-wit gekleurd gansje. De soort wordt sinds 2002 volgens de gege-

vens uit Waarnemingen.nl elk jaar in Waterland in groepen ganzen gesignaleerd. Jacques en ik zijn altijd heel blij als we er weer een zien. In 2018 kregen we bij Zuiderwoude er één heel dichtbij de auto te zien (zie foto).

Doordat het zo'n kleine gans is, blijft het een moeilijke soort om waar te nemen. Het is ons al een paar keer overkomen dat we een Roodhalsgans zagen, Jacques vlug een foto maakte, en dat de gans daarna weer was verdwenen in de groep. Was het dier ondergedoken in een greppel? Verschool het zich achter de andere ganzen? Wij weten het niet en zagen het beest vaak niet meer terug. Wel bewonderden we elke keer de twee roodhalsjes die samen met twee Soepganzen gehouden werden op een heel klein afgerasterd veldje aan de Burgemeester Peereboomweg te Zuiderwoude. Helaas zagen we dit jaar te Zuiderwoude maar één Roodhalsgans rondlopen. De andere vogel moet helaas overleden zijn. Of misschien is het dier wel ontsnapt. Waarnemingen van Roodhalsganzen kunnen altijd betrekking hebben op ontsnapte exemplaren.

Tijdens de tellingen werd er voor het eerst één in 1998 gezien. De soort wordt voornamelijk in de maand december gezien, in het totaal acht keer. De meer westelijke overwintering van deze soort en de toename in aantal heeft blijkbaar ook in Waterland meer waarnemingen opgeleverd.

Aantal Roodhalsganzen met maand en jaar van voorkomen in 1998 -2020

JAAR	MAAND	AANTAL	JAAR	MAAND	AANTAL
1998	februari	1	2009	december	1
2000	januari	1	2014	december	1
2006	oktober	1	2018	december	1
2007	december	1	2020	februari	1

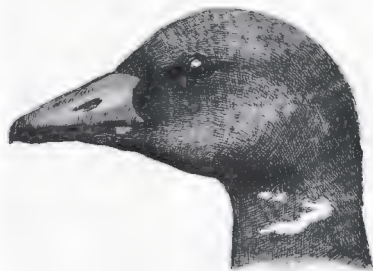


Roodhalsgans in groepje Kolganzen, december 2018 te Zuiderwoude

Rotgans

De Rotgans broedt op Taimyr, aan de Sibेरische kust. Ze komen massaal in september en oktober naar de Nederlandse Wadden en de Delta. Er kunnen dan wel 65.000 vogels in Nederland verblijven. In april en mei kan de populatie toenemen tot 100.000 vogels. Dan komen de in Engeland, Frankrijk en Duitsland overwinterende ganzen hier opvetten voor hun terugreis naar Taimyr, maar ze blijven aan de kust en worden zelden in het binnenland gezien (Vogelatlas).

Dat blijkt ook uit de tellingen uit Waterland. Slechts tijdens acht tellingen zijn er Rotganzen waargenomen. Gedurende een strenge winter willen ze nog wel eens in groepen het binnenland bezoeken. De telling van februari 1991, tijdens een strenge winter, leverde echter slechts één Rotgans op.

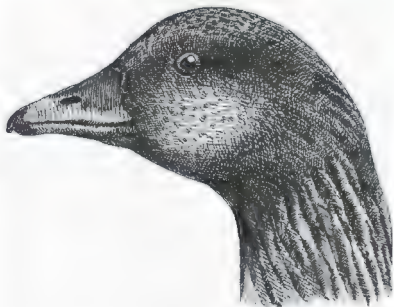


23

Aantal Rotganzen met maand en jaar van voorkomen in 1991 - 2007

JAAR	MAAND	AANTAL
1991	februari	1
idem	december	2
1993	januari	1
1995	februari	1
1996	november	1
1999	januari	1
2006	maart	1
2007	november	3

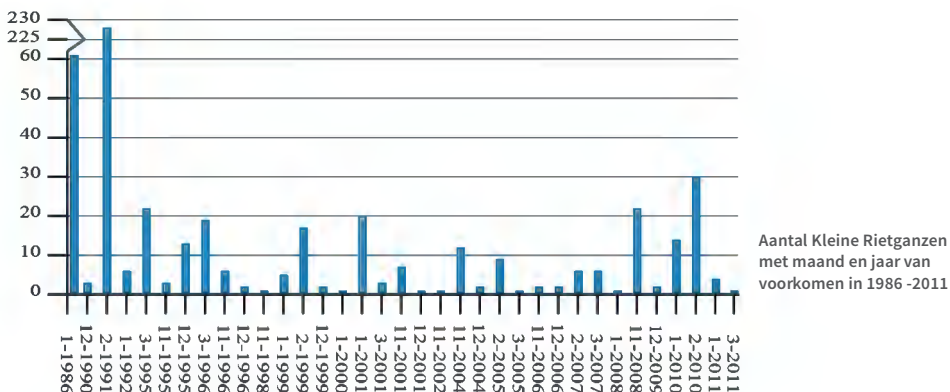
Hieronder worden de wat algemener voorkomende soorten besproken. De grafieken laten het aantal van de soort zien en in welke maand en in welk jaar ze zijn gezien.



Kleine Rietgans

De Kleine Rietgans broedt op IJsland, aan de oostkust van Groenland en op Spitsbergen. De Groenlandse en IJslandse vogels overwinteren in Groot-Brittannië. Deze populatie is 100.000 exemplaren groot. In het Engels wordt de soort pink-footed geese genoemd, ze hebben namelijk roze poten. Een gedeelte van de vogels uit Spitsbergen overwintert in Nederland en West-Vlaanderen. Op Spitsbergen broeden zo'n 70.000 Kleine Rietganzen, maar men vindt dat te veel en door afschot in Noorwegen en

Denemarken probeert men hun aantal tot 60.000 exemplaren te beperken.⁽¹⁰⁾ In de negentiger jaren werden in de winter wel tot 18.000 Kleine Rietganzen in Friesland geteld. Tegenwoordig worden er nog maar tussen de 4000 en 8200 vogels in ZW-Friesland gezien. We zien veel minder Kleine Rietganzen omdat de meeste vogels de hele winter in Denemarken blijven. Als ze komen dan arriveren ze in oktober en in januari vliegen ze alweer naar Denemarken terug (Vogelatlas). Jammer genoeg zijn Kleine Rietganzen vanaf 2014 niet meer in Waterland gezien. Onze voorgangers zagen ze regelmatig, met uitschieters van 62 in januari 1986 in de Buitengouw en in februari 1991 nog eens 229, ook in de Buitengouw. In november 2008 werden er 22 gezien en in januari 2010 14, waarna er in februari nog eens 30 werden geteld. Tijdens vorst verlaten Kleine Rietganzen hun vaste stek in Friesland en verspreiden



Aantal Kleine Rietganzen met maand en jaar van voorkomen in 1986 -2011

⁽¹⁰⁾ Sovon: Watervogels in Nederland 2011/2012, p. 46

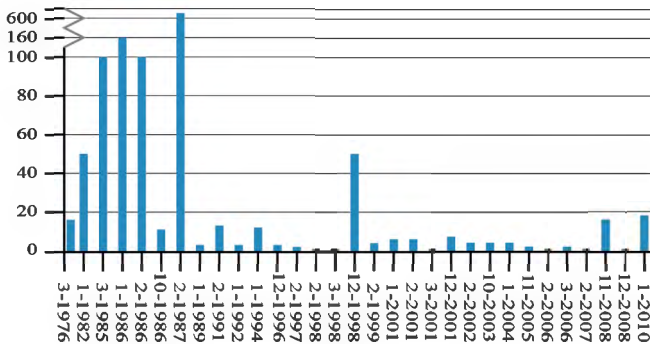
ze zich over Nederland. Zouden ze daarom in 1986 en 1991 in groter aantal zijn gezien? In elk geval waren 1986 en 1991 koudere winters. De winters van 2008 en 2010 waren vrij zacht. Dat ze vanaf 2014 niet meer gezien zijn komt misschien omdat er sowieso minder Kleine Rietganzen in Nederland overwinteren.

Toendrarietgans

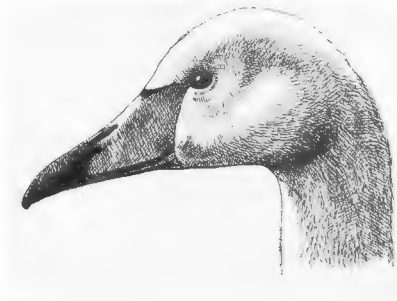
Toendrarietganzen broeden op de uitgestrekte toendra van Europees Rusland. Ze komen in november naar Nederland en vertrekken begin februari. Ze foerageren vooral op akkers met oogstresten. Overnachten doen ze het liefst op het water. De grootste concentraties vinden we in het oosten van het land. De laatste jaren echter zijn er steeds meer Toendrarietganzen gaan overwinteren in de Wieringermeer en op Texel. De winterpopulatie komt op zo'n 265.000 vogels.

Er komt in Nederland nog een ondersoort van deze Rietgans voor, de Taigarietgans, die in de moeras-sige taiga van Scandinavië tot West-Siberië broedt.

Deze ondersoort is in Nederland zeldzaam en is tijdens onze tellingen niet gezien. Door de jacht, vooral tijdens de trek, neemt hun aantal sterk af (Vogelatlas). In januari 1982 werden 50 Toendrarietganzen geteld. In maart 1985 100, in januari 1986 160 en nog eens 100 in februari van datzelfde jaar. Een record aantal van 616 Toendrarietganzen werd in februari 1987 gezien. Al deze groepen werden in de Buitengouw gezien, in jaren met vorst. Mogelijk zijn deze ganzen toen door de sneeuw verdreven van hun favoriete pleisterplaatsen in het oosten van het land. Later werden er nog eens 50 in december 1998 in de Volgermeer waargenomen. Na 2010 zijn tijdens de tellingen geen Toendrarietganzen meer gezien.



Aantal Toendrarietganzen met maand en jaar van voorkomen in 1976-2010



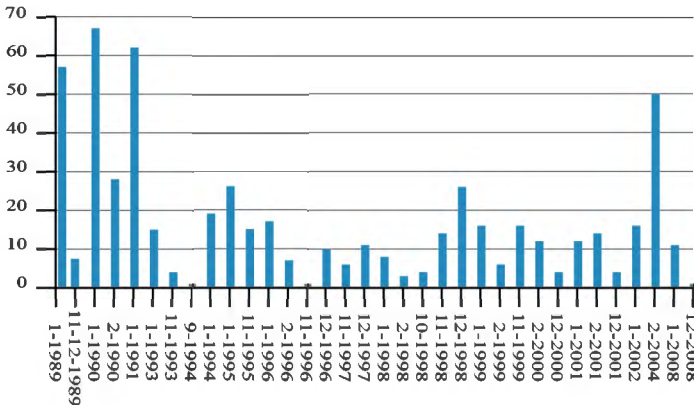
Wilde Zwaan

De Wilde Zwaan broedt vooral in de moerasgebieden van IJsland, Noord-Europa en Siberië. De laatste jaren is sprake van uitbreiding naar het zuiden tot in Duitsland, Denemarken en zelfs Nederland. In Noord-Europa neemt de populatie toe. Ook het aantal overwinterende vogels neemt hierdoor toe. Ze worden vooral gezien in de noordoostelijke helft van ons land (Vogelatlas). In Waterland zijn Wilde Zwanen een zeldzame verschijning. Ze werden maar vier keer gezien, met een maximum van vijf exemplaren in februari 1998. Ondanks hun toename zijn ze na 2008 tijdens de tellingen niet meer waargenomen.

JAAR	MAAND	AANTAL
1994	november	3
1998	februari	5
2001	februari	1
2008	november	1

Kleine Zwaan

Kleine Zwanen broeden op de toendra, aan de kust van Noord-Rusland en komen van oktober tot maart naar Noordwest-Europa. Ze overwinteren in Engeland, Duitsland en Nederland. Als ze hier aankomen eten ze voedzame waterplanten in het IJsselmeergebied en schakelen later over op oogstresten. De populatie is sinds 1995 sterk afgenomen. Er overwinteren tegenwoordig in Nederland nog 7600-11.000 Kleine Zwanen (Vogelatlas). In Waterland-Oost zijn ze regelmatig gezien. Meer dan 50 exemplaren werden geteld in de



Aantal Kleine Zwanen met maand en jaar van voorkomen in 1989 -2008

winters van 1989 tot en met 1991. Telkens in de Bovengouw, aan de rand van de Gouwzee. Daarna werden ze elke winter in kleinere aantallen waargenomen tot in 2008. In februari 2004 was een grote groep van 50 Kleine Zwanen aanwezig in de omgeving van Opperwoud, ook aan de rand van de Gouwzee.

Nu volgt de bespreking van de algemeen voorkomende soorten. Deze worden vergezeld van twee grafieken.

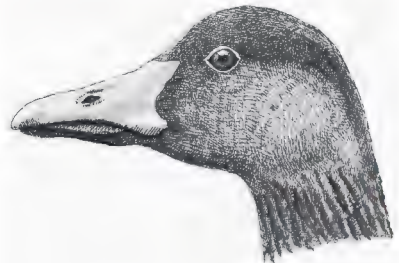
De ene grafiek geeft een overzicht per telseizoen, van het maximale aantal getelde ganzen, en laat tevens zien in welke maand het maximum is vastgesteld. Hopelijk wordt dan duidelijk of de ganzen in de loop van de tellingen af- of toenamen.

De andere grafiek laat het gemiddelde aantal ganzen per maand zien, voor de periodes 1995-2004, 2006-2014 en 2015-2020. Een telseizoen begint in september van een jaar en eindigt in maart van het volgende jaar.

Grauwe Gans

De Grauwe Ganzen in Nederland behoren tot de Noordwest-Europese populatie. Deze ganzen broeden van Noord-Noorwegen tot in Zuid-Spanje. Er is ook een hiervan gescheiden Centraal-Europese populatie. Onze ganzen zijn zowel standvogel als trekvogel. Tijdens de trektijd komen de Scandinavische en Duitse vogels bij ons overwinteren (Vogelatlas).

Tijdens de januaritelling in 2021 werd een Grauwe Gans met een blauwe halsband gezien met code SX5 in de Bovengouw. Na melding bij geese.org werd duidelijk dat deze gans op 15 juli 2020 geringd was op Skogsholmen. Dit is een eiland voor de kust van Noorwegen, net onder de Poolcirkel. Het betrof dus duidelijk een gans uit de Scandinavische populatie die bij Monnickendam kwam overwinteren. Sinds 1990 is het aantal broedparen in Nederland sterk toegenomen. De *Sovon Atlas* uit 1987 spreekt nog van 200 tot 300 broedparen. (11). Tegenwoordig wordt de broedpopulatie geschat op maximaal 110.000 paren. In Noord-Holland nemen de broedende ganzen jaarlijks nog met 15% toe. Het merendeel van de broedvogels is standvogel en blijft in de buurt van het broedgebied. De toename sinds 1990 is vooral te danken aan de drooglegging van de Flevopolder en het ontstaan van de Oostvaardersplassen. Hier konden de ganzen rustig broeden en ruïen en was er voldoende jong riet als voedsel aanwezig. Hun aantal nam spectaculair toe en van



(11) Sovon 1987. *Atlas van de Nederlandse vogels*, p. 98

daaruit konden ze zich over het hele land verspreiden.

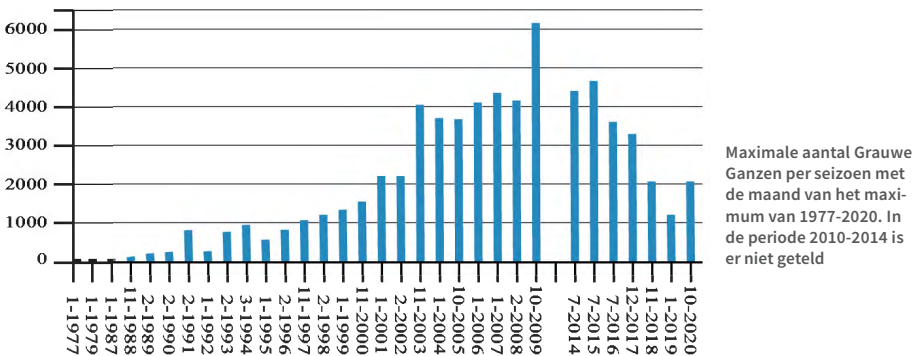
Ook de aantallen overwinteraars namen drastisch toe. De Sovon Atlas uit 1987 komt tot maximaal 10.000 tot 13.000 Grauwe Ganzen in de maanden februari en maart.⁽¹²⁾ Tegenwoordig zouden dit er tussen de 510.000 en de 580.000 zijn. Maar het aantal trekvogels neemt niet zo snel meer toe, omdat veel Scandinavische en misschien ook de Duitse vogels door de zachtere winters hun land niet meer verlaten (Vogelatlas).

Frank Visbeen schrijft in 1996 dat de meeste Grauwe Ganzen in Waterland-Oost in de maanden februari, maart en in de zomermaand juli worden gezien. Het gaat dan om 600 -1200 vogels.⁽¹³⁾ De Sovon Atlas uit 1987 meldt dat het hoogste aantal Grauwe Ganzen in oktober en in februari en maart wordt gezien.

De grafiek hieronder laat wat anders zien. De grafiek toont dat in de jaren 2005 - 2014 de meeste Grauwe Ganzen overwinterden in Waterland. Alleen de maand maart laat in alle jaren een daling in het aantal ganzen zien. Verder blijft de verspreiding over de maanden vrijwel gelijk. In maart zullen de noordelijke ganzen ons land wel hebben verlaten en tot een duidelijke verlaging van het aantal Grauwe Ganzen in Waterland hebben geleid. Een andere verklaring kan zijn dat ze nabij gelegen broedgebieden opzoeken zoals het Ilperveld, Varkensland en de Kinseldam. Ook broedvogels in Waterland zijn in maart minder zichtbaar doordat ze op zich meer ophouden in en bij rietkragen.

De volgende grafiek laat duidelijk zien dat tot midden jaren negentig van de vorige eeuw er bijna geen Grauwe Ganzen in Waterland overwinterden. Daarna nemen de aantallen gestaag toe, tot een maximum van 6166 in november 2009. In de periode 2010 tot 2014 is er helaas niet geteld.

De tellingen in deze eeuw laten een afname van het aantal ganzen zien van 4500

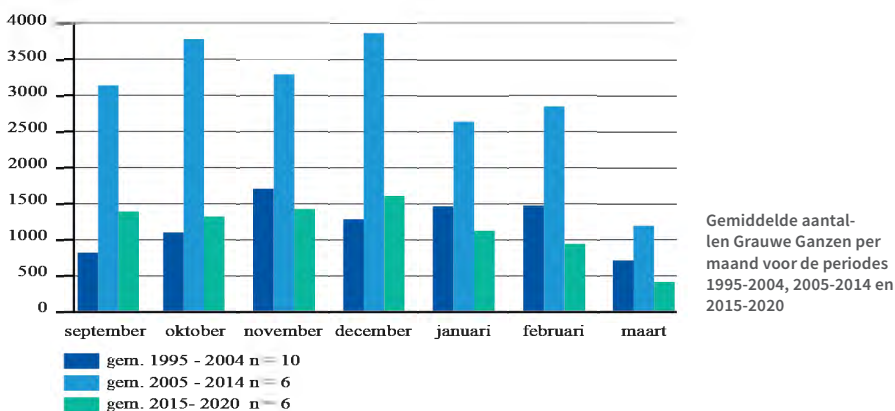


⁽¹²⁾ Sovon 1987. Atlas van de Nederlandse vogels, p. 98

⁽¹³⁾ Sijsjes en Drijfsijsjes. 1996, p. 40

op 7 juli 2015 tot maximaal 2000 in november 2020. Opmerkelijk is dat als er in juli 2014, 2015 en 2016 toevallig geteld wordt meteen de maximale aantallen van het seizoen worden geteld. Dit zullen dan de ganzen zijn die in Waterland gebroed hebben, samen met hun jongen en aangevuld door hun slagpennen ruiende soortgenoten. Kijk ik naar de maximale aantallen van deze jaren in de maanden september tot en met april (zonder de maand juli) dan vind ik de volgende getallen: 1845 vogels in januari 2014, 2273 in december 2015 en 2186 in november 2016. Dat komt prachtig overeen met de maximale aantallen in de jaren 2017-2020 zoals die in de grafiek te zien zijn. Tegenwoordig zouden volgens de tellingen dus niet meer dan 2000 Grauwe Ganzen overwinteren in het telgebied. Hun aantal blijft vanaf september tot februari bijna constant. Trekken de noordelijk broedende vogels niet meer naar Waterland? Of zijn dit alle in Waterland broedende vogels met hun jongen, die zoals de Sovon Vogelatlas beschrijft dicht bij hun broedgebied overwinteren? Hun aantal neemt pas in maart af, zie de groene balk in de vorige grafiek. Er worden in maart niet meer dan 500 Grauwe Ganzen geteld. Zouden dat allemaal in Waterland broedende ganzen zijn? Of broeden de meeste vogels op de Kinseldam? Dit gebied tellen we niet omdat het buitendijks ligt. En zijn de andere broedende vogels verstopt in het riet? Frank van Groen telde in 2020 tussen de 100 en 200 paar broedende Grauwe Ganzen op de Kinseldam.⁽¹⁴⁾ Die kunnen we in ieder geval toevoegen aan het aantal Grauwe Ganzen in Waterland.

Als je in mei door Waterland fietst zie je toch overal Grauwe Ganzen? Weliswaar verspreid en niet in grote groepen, maar toch. Ik denk dat het verspreid voorkomen van de broedende Grauwe Gans en zijn luidruchtige aandachtstrekkerij het idee vestigt dat ze met heel veel zijn. Dat kan nog weleens meevallen. Hopelijk geven de nieuwe Atlasstellingen beter zicht op het aantal broedparen van deze ganzensoort.



⁽¹⁴⁾ Persoonlijke mededeling F. van Groen

Kolgans



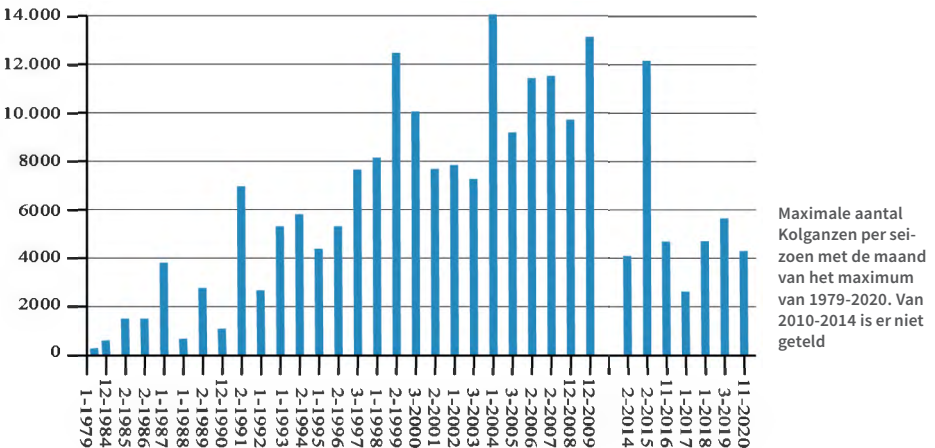
De Kolgans kent twee ondersoorten in Europa. *Anser albifrons flavirostris* broedt op Groenland en overwintert in Ierland en Groot-Brittannië. De bij ons overwinterende *Anser albifrons albifrons* broedt op de toendra in Arctisch Rusland ten westen van de Oeral en op een eiland in de Barentssee. Ze arriveren eind september en vertrekken weer aan het eind van maart. Sinds 1980 broeden enkele vogels in Nederland. De populatie is ontstaan uit voor de jacht gebruikte lokganzen. Toen het

houden van deze dieren verboden werd, hebben jagers deze Kolganzen losgelaten. De broedpopulatie wordt geschat op 400 -700 paar. In de winter is de Kolgans de talrijkste soort. Hun aantal wordt dan geschat op 880.000 – 970.000 vogels. Dat is meer dan 85% van de Flyway-populatie (Vogelatlas).

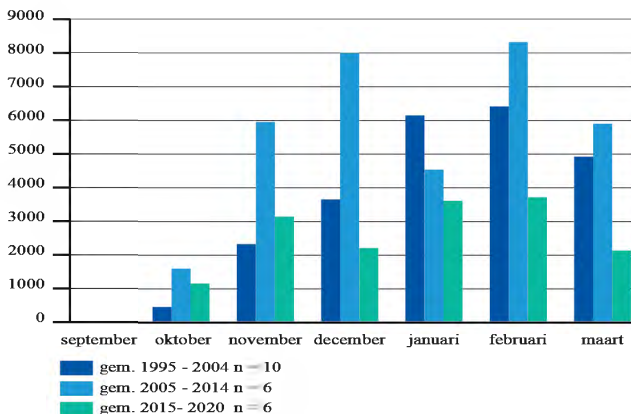
Bijgaande grafiek laat zien dat Kolganzen in oktober mondjesmaat arriveren, in november toenemen en van december tot februari over het algemeen in hetzelfde aantal worden waargenomen. Tijdens de telling van half maart zijn ze nog in redelijke aantallen aanwezig.

Het lage gemiddelde in januari in de periode 2005 -2014, de lichtblauwe balk, komt door een telling in 2009 van niet meer dan 16 exemplaren. Het was toen een koude winter waardoor de ganzen in die maand waarschijnlijk zuidelijker zaten.

Net zoals bij de Grauwe Ganzen worden er tot de jaren negentig van de vorige eeuw amper overwinterende ganzen in Waterland-Oost waargenomen. In februari 1991 worden er voor het eerst bijna 7000 geteld. In het hele land is dan het aantal overwinterende Kolganzen toegenomen, van 50.000 vogels begin jaren zeventig tot 200.000 exemplaren in 1987.⁽¹⁵⁾ Ook tijdens de tellingen in Waterland neemt hun



Maximale aantal Kolganzen per seizoen met de maand van het maximum van 1979-2020. Van 2010-2014 is er niet geteld



Gemiddelde aantallen Kolganzen per maand voor de periodes 1995-2004, 2005-2014 en 2015-2020

aantal gestaag toe, tot een maximum van 14.000 in januari 2004. De laatste jaren schommelt het maximum aantal getelde Kolganzen omstreeks de 4500 vogels, met een uitschieter in februari 2015 van 12.000 vogels. Het aantal overwinterende Kolganzen neemt landelijk de laatste jaren niet meer toe, doordat de Flyway-populatie niet meer toeneemt. Dit kan echter het lage aantal getelde Kolganzen in Waterland van 4500 niet verklaren.

Brandgans

De Brandgans is verdeeld in drie broedpopulaties. De Groenlandse populatie overwintert langs de Ierse kust en op de Hebriden. Vogels van Spitsbergen overwinteren in Schotland en de grootste populatie broedt op Nova Zembla.⁽¹⁶⁾ Deze vogels hebben zich uitgebreid tot de toendra van Taimyr en het Kola Schiereiland. Sinds 1971 broeden ze zelfs in het Oostzegebied en in Noord-Duitsland. Ze overwinteren vooral in Nederland. Een steeds groter deel van de populatie overwintert tegenwoordig in het Oostzegebied en Noord-Duitsland.

De Arctische broedvogels komen aan van eind september tot begin november en vertrekken voor ganzen laat en wel in de maand mei. In de vorige eeuw nam het aantal overwinterende Brandganzen gestaag toe, van 20.000 – 30.000 in de jaren zestig, via 50.000 – 60.000 in de jaren tachtig⁽¹⁷⁾ tot de huidige winterpopulatie van



⁽¹⁵⁾ Sovon 1987. *Atlas van de Nederlandse vogels*, p. 96

⁽¹⁶⁾ Sovon 1987. *Atlas van de Nederlandse vogels*, p. 104

⁽¹⁷⁾ Sovon 1987. *Atlas van de Nederlandse vogels*, p. 104

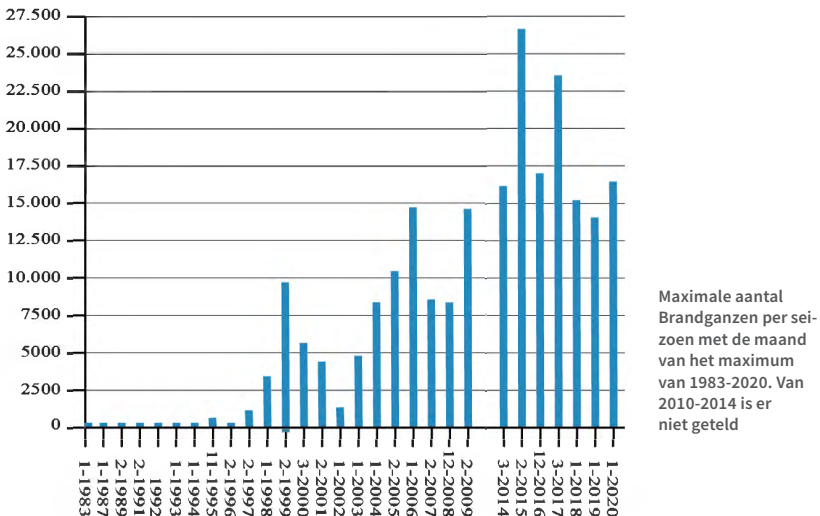
780.000 tot 820.000 vogels. De laatste tien jaar neemt hun aantal wat af, doordat de vogels in het Oostzeegebied en in Noord-Duitsland blijven hangen om te overwinteren (Vogelatlas).

Het aantal in Nederland broedende vogels nam sinds 1998 sterk toe. Ze broeden vooral in het Deltagebied en in Noord-Holland. De Nederlandse broedpopulatie omvatte in 2013-2015 zo'n 16.000-22.000 paren. Het zouden vooral standvogels zijn, maar in Nederland geringde mannetjes worden ook uit de Arctische broedgebieden als broedvogel gemeld. Dit komt omdat er in de winter paren gevormd worden. De in Nederland geboren ganzen vormen dan weleens paren met ganzen afkomstig uit het Hoge Noorden. De gepaarde vogels vliegen daarna terug naar het vergelegen broedgebied. De broedvogels in Noord-Holland nemen door de bejaging de laatste jaren sterk af (Vogelatlas).

Ook in de omgeving van Amsterdam broeden Brandganzen en wel sinds 1994. Toen broedden er twee paar in de Oeverlanden. In 1994 en 1995 werden er ook twee paar broedend in Polder IJdoorn aangetroffen. Remco Daalder schrijft: 'Het zijn geliefde dieren en lang niet zo opdringerig als de nijlganzen. De toekomst ziet er goed voor ze uit bij Amsterdam.'⁽¹⁸⁾

Tegenwoordig broeden ze onder andere op de Kinseldam, het Natuureiland bij IJburg en bij Aalsmeer. De resultaten van de Atlasting in 2020/21 zullen ons hopelijk vertellen om hoeveel broedparen het in Waterland gaat.

De gegevens van 1995-2004 laten zien dat Brandganzen in november in geringe aantallen aankwamen, in januari hun top bereikten en in de maand maart alweer afnamen. Helaas is in deze periode niet geteld in de maand april, maar ze zullen er vast nog wel geweest zijn. Ook in de periode 2005-2021 worden in november de eerste Brandganzen gezien. In de maand januari worden de hoogste aantallen

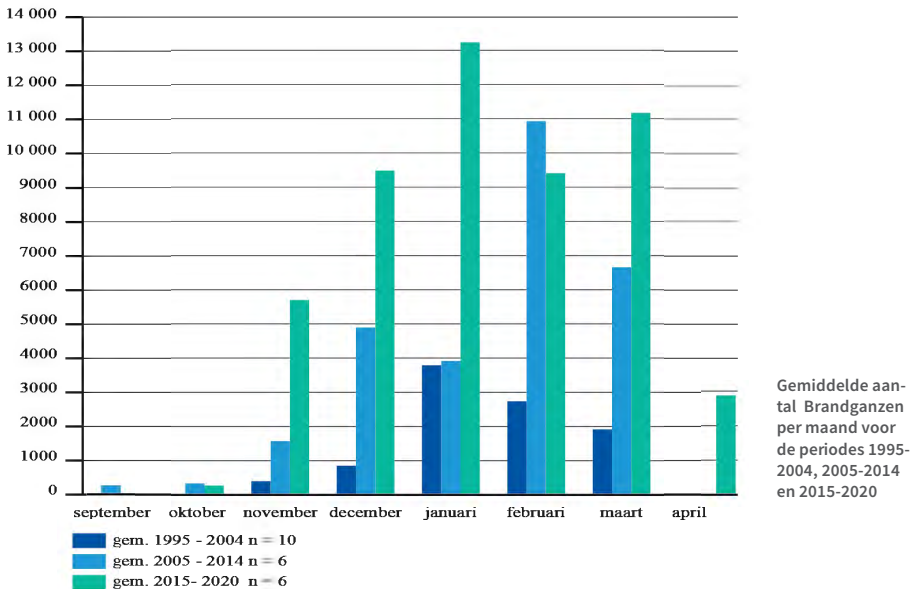


⁽¹⁸⁾ *Sijsjes en Drijfsijsjes*. 1996, p. 42

waargenomen, maar in de periode 2015-2020 neemt hun aantal in februari en maart amper af. In april 2021 werden nog meer dan 13.000 Brandganzen in Waterland-Oost geteld. En tijdens de laatste telling op 2 mei 2021 zijn 7000 brandganzen geteld. Het lijkt erop dat de Brandganzen steeds later Waterland verlaten. Duidelijk is dat pas in 1998 redelijke aantallen Brandganzen in Waterland worden geteld (3422 exemplaren). Na een kleine inzinking in de volgende jaren neemt hun aantal ras toe, tot maximaal 15.000 vogels in 2009. Nadat de tellingen in 2014 zijn hervat stijgt hun aantal tot een maximum van 26.500 in 2015.

Tegenwoordig is het in de winter de meest voorkomende gans in het telgebied, hoewel de aantallen iets lijken af te nemen in 2018, 2019 en 2020 tot maximaal 15.000 exemplaren, waargenomen in de maand januari.

Voor zowel de Kolgans als de Brandgans is naar de verspreiding in het gebied gekeken. Beide soorten worden in de eerste jaren van hun voorkomen, 1991 voor de Kolgans en 1998 voor de Brandgans, voornamelijk gezien in de Bovengouw en Opperwoud en iets minder in de omgeving van het Kinselmeer. Als ze vanaf 2006 toenemen is het logisch dat ze ook in andere gebieden in grote aantallen worden waargenomen. Zelf dacht ik dat we de meeste ganzen langs de Poppendamergouw zagen, tegen de dijk naar de Volgermeer aan. Weliswaar zien we daar van 2016 t/m 2019 groepen van 5000 ganzen, maar dat verschilt niet veel van de aantallen die we in de andere gebieden zien. Ik denk dat mijn indruk komt doordat ze daar geconcentreerd in een paar groepen tegen de dijk aan zaten. Nu in 2021 heb ik weer de indruk dat ze meer richting Ransdorp zijn verschoven. Ook in de Blijkmeer tellen we vaak grote groepen Brandganzen, ondanks dat we er regelmatig jagershutten zagen en een boer op een quad, die actief ganzen aan het verjagen was. Dat mag allemaal. De ganzen komen toch wel weer terug.

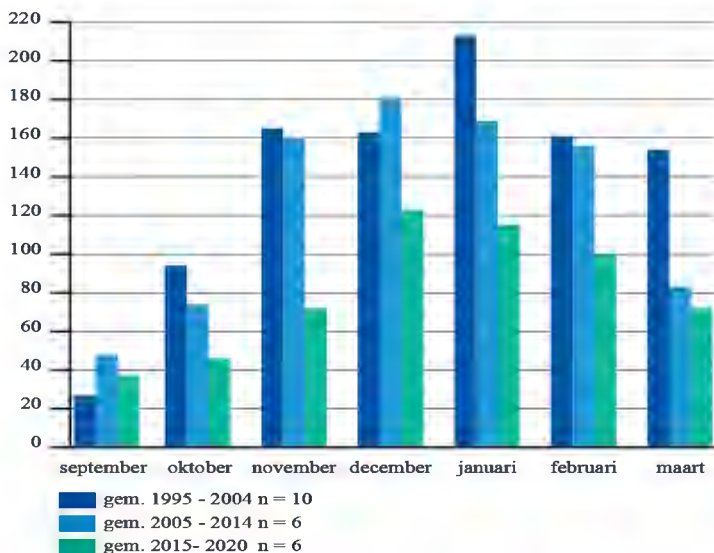


Knobbelzwaan



Er zijn in Oost-Europa wilde broedende Knobbelzwanen en in West-Europa zijn het nazaten van ontsnapte of vrijgelaten vogels. De in de Gouden Eeuw te Amsterdam gehouden zwanen werden in hun snavel gemerkt met het Andreas-kruis, XXX. Na de oorlog werd er niet meer in vlees en dons van deze zwanensoort gehandeld en werden de zwanen niet meer geleewiekt. Ontsnapte vogels vormden de bron van de huidige broedvogels.

In 1975 telde ons land 2500 broedparen en 13.000 overwinteraars, die afkomstig waren uit de ten noorden en oosten van ons liggende landen.⁽¹⁹⁾ Tegenwoordig telt ons land 7000-9000 broedparen en is het aantal overwinteraars toegenomen tot 38.000 – 46.000 exemplaren (Vogelatlas). Alhoewel Knobbelzwanen zoals elke vogel beschermd zijn, worden ze als schadelijk beschouwd en, met door de provincie verschaftte ontheffingen, bestreden. Nesten worden uitgehaald en de eieren worden geschud. In 1996 werden de in de omgeving van Amsterdam broedende zwanen op 60 tot 70 paar geschat.⁽²⁰⁾ Dat aantal zal intussen wel zijn toegenomen. De verspreiding door de maanden heen laat zien dat de grootste aantallen Knobbelzwanen in de maanden november tot en met februari worden gezien, in redelijk constante aantallen. In september worden er minder dan 50 geteld. Dit zouden zwanen kunnen zijn die tot de broedpopulatie van Waterland-Oost behoren.



Gemiddelde aantallen Knobbelzwanen per maand voor de periodes 1995-2004, 2005-2014 en 2015-2020.

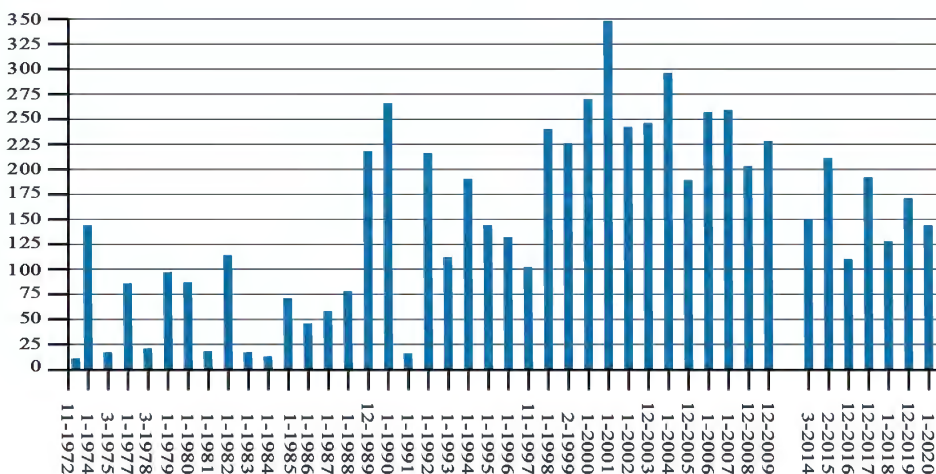
⁽¹⁹⁾ Sovon 1987. *Atlas van de Nederlandse vogels*, p. 87

⁽²⁰⁾ Sijsjes en Drijfsijsjes. 1996, p. 38



Van 1972 tot 1988 worden er in de maand januari niet meer dan 144 Knobbelzwanen geteld. Vanaf 1989 neem hun aantal langzaam toe tot een maximum van 348 geteld in januari 2001. In de jaren 2014 t/m 2020 daalt het aantal waargenomen Knobbelzwanen met een honderdtal tot een maximum van 211 geteld op februari 2015. De laatste jaren zien we meestal een groep van ongeveer 50 Knobbelzwanen in het weiland net ten noorden van de volkstuinen van Amsterdam-Noord, op de hoek van de Zwarte Gouw en de Weersloot. Ook in de Broekermeer zien we meestal een groep van zo'n 15 Knobbelzwanen. De rest van de getelde zwanen zit verspreid over het gehele gebied. En als we ons laatste rondje in mei tellen, zien we Knobbelzwanen op hun nest.

Maximale aantal Knobbelzwanen per seizoen met de maand v.h. maximum van 1972-2020. Van 2010-2014 is er niet geteld



Conclusie

De winterganzen zijn in Waterland sinds het begin van de tellingen in 1972 enorm toegenomen. Je kan wel zeggen dat Waterland een ganzenland is geworden.

De grootte echter van de populatie exoten wordt voornamelijk bepaald door het al dan niet bejagen van deze ganzensoorten. De Soepgans komt, waarschijnlijk door haar bestrijding, op een enkel exemplaar na niet voor in Waterland.

De Grote en Kleine Canadezen mogen we verwachten als broedvogels in Waterland. Door het toenemen van de broedvogels in het Ilperveld zouden ze kunnen uitwijken naar Waterland-Oost.

Het aantal Nijlganzen lijkt toe te nemen, mogelijk doordat er geen afschotvergunningen verleend worden.

De Roodhalsgans wordt de laatste jaren wat vaker waargenomen, wellicht doordat de Flyway-populatie toegenomen is.

Kleine Rietganzen en Toendrarietganzen werden na 2010 niet meer geteld in het gebied. De Kleine Rietganzen blijven overwinteren in Denemarken doordat er in de winter geen sneeuw meer valt. Of dit het gevolg is van klimaatverandering is een te vroege conclusie. Misschien komen er weer koude winters aan. Daarnaast is er door toename van intensieve landbouw meer te eten voor ze in Denemarken. Toendrarietganzen zouden we nog wel eens vaker kunnen zien, mits er op Texel en Wieringen sneeuw valt. Op beide (voormalige) eilanden vinden ze tegenwoordig een goed foerageergebied.

De Grauwe Gans, Kolgans en Brandgans zijn in de loop van vijftig jaar tellingen algemene soorten geworden in Waterland. Voor deze ganzen zijn grote gebieden in Waterland als opvanggebied aangewezen. Helaas nog niet in heel Waterland.

Het aantal overwinterende Grauwe Ganzen lijkt wat af te nemen, misschien omdat voor in Scandinavië broedende vogels de noodzaak ontbreekt om in Nederland te overwinteren.

Het aantal broedende Grauwe Ganzen lijkt niet meer dan 500 exemplaren te beslaan. Dit is mogelijk een gevolg van ondertelling. De broedende ganzen zitten verscholen in het riet en worden dan niet geteld.

Het aantal Kolganzen neemt de laatste jaren wat af, mogelijk doordat de hele populatie wat in aantal terugloopt.

De Brandgans is in Waterland de meest voorkomende gans. Wellicht is het maximum met 15.000 exemplaren bereikt. Er moet tenslotte genoeg gras zijn voor deze ganzen.

De Knobbelzwaan is wat afgenomen. Ze worden in Nederland effectief bestreden, zou het daardoor komen?

Uiteindelijk gaat het heel goed met de overwinterende ganzen in Waterland, tenminste als de jacht beperkt en het gras groen blijft. Jacques en Jip zullen ze met plezier blijven tellen.

Dankwoord

Eerst wil ik de medewerkers van Sovon bedanken voor het leveren van de overzichtelijke Excel-sheets van de ganzen- en zwanentellingen in Waterland-Oost. Jelle Abma, Menno Hornman en Erik van Winden hebben hiervoor gezorgd. Zonder de jarenlange tellingen van Frank Visbeen en Willem van der Waal was dit overzicht natuurlijk niet mogelijk geweest. Zij hebben meer dan 40 jaar Waterland-Oost doorkruist om de ganzen en zwanen te tellen. Ze verdienen een lintje. Mijn medeteller Jacques Grégoire bedank ik voor zijn aangename gezelschap, zijn opmerkzaamheid en vooral ook voor zijn bijgevoegde illustraties en foto's. Gert de Jong, die van zichzelf zei 'dat ie geen verstand heeft van ganzen, maar wel verdomd goed kan tellen' voor het invallen als Jacques niet kon. Ook wil ik hem bedanken voor het geleverde commentaar. Mariëtta Goossens heeft soms meegedeld en kritiek geleverd op dit artikel. Frank van Groen bedank ik voor de opmerkingen over de eerste grafieken, zonder hem hadden jullie nu naar grafieken gekeken anno 1985. Tevens wil ik hem bedanken voor zijn bruikbare opmerkingen en toevoegingen.

Jip Binsbergen, Amsterdam, oktober 2021.

Het copyright © op de foto's en pen en inkt tekeningen berust bij Jacques Grégoire.



Een korte introductie van Jacques Grégoire

Na mijn studie aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag ben ik in 1987 naar Australië gegaan om in de voetsporen van de Engelse schrijver Bruce Chatwin een reis te maken.

De reis was bedoeld om inspiratie op te doen voor mijn schilderijen, waarbij ik een onderzoek deed naar de rotstekeningen van de oorspronkelijke bewoners, de aboriginals.

De aboriginals in het binnenland leven nog steeds in verbinding met de natuur en door de kennis die met mij is gedeeld heb ik een enorme passie voor de natuur ontwikkeld. Over een periode van dertig jaar waarbij ik elk jaar terugkeerde, heb ik alle vogels geschilderd die ik tegenkwam en deed ik onderzoek naar de onderliggende geologische lagen die invloed hebben op de verspreiding van de vogels.

Nadat ik op de Clipper Stad Amsterdam, waar ik scheepskunstenaar was voor de VPRO televisieserie *the Beagle*, Redmond O'Hanlon had leren kennen, ontstond tussen ons een diepe vriendschap. Ik portretteerde Redmond in de Artis Biblio-

theek, waar ik Jip Binsbergen ontmoette. Jip wees mij op de boeken van John Gould over de Australische vogels en hieruit volgde een boek waarbij mijn geschilderde vogelsoorten naast die van Gould werden afgebeeld. Jip zorgde mede voor de tekst.

Sinds 2015 zet ik mijn werk dat ik in Australië ben gestart voort in Europa. Al lopend, als kunstenaar, doe ik onderzoek naar de invloed van de geologie op de biotoop en daarmee op de verspreiding van vogels in Europa. Ik liep van de Noordzee naar de Zwarte Zee, van Amsterdam naar Gibraltar, naar de westkust van Ierland en momenteel ben ik aan het lopen naar de Noordkaap. Elke dag maak ik een aquarel van het steeds veranderende landschap en alle vogelsoorten teken ik in pen en inkt. Met deze werkzaamheden volg ik in een lange traditie van kunstenaars, waaronder Turner en David Hockney, die met het vastleggen van de natuur ook een tijdsbeeld hebben vastgelegd. Nu ben ik op weg naar het arctisch gebied, met de broedplaatsen van de ganzen die Jip en ik in de wintertijd in Waterland tellen.



Een korte levensschets van Jip Binsbergen

Mijn grootvader was Nol Binsbergen, de medeschrijver van Zien is Kennen, de eerste zakvogelgids in Nederland. Het derde woord dat ik sprak was 'tepiet, tepiet, tepiet'. Ik groeide op in Purmerend, in een weidevogelrijk gebied. Op twaalfjarige leeftijd ging ik naar het specialistische Vogelkamp van de NJN op Schiermonnikoog. Bij het overvliegen van een kleine eend riep ik enthousiast: "Wintertaling". De experts dachten tien minuten na en zeiden toen: "inderdaad, het is een Wintertaling".

Vogels kijken en vooral het struinen door de natuur vind ik leuk. Later ging ik biologie in Amsterdam studeren en kon ik mee op een weerschip om zeevogels te bestuderen. Zeebenen kreeg je daarvan. Als bioloog heb ik niet gewerkt, wel verdiende ik geld met het maken van grafieken voor de biologieboeken

uitgegeven door Malmberg. Nog weer later ging ik werken in de onvolprezen Artis Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam, met een rijke collectie historische vogelboeken. Mijn grafische vaardigheid en vogelkennis kwamen hier goed van pas. Nu ben ik met pensioen en fiets ik vaak in Waterland en geniet van het weidse uitzicht en de nog steeds aanwezige vogels. Sinds vele jaren ben ik lid van de VWG Amsterdam met zijn elke keer weer verrassende excursies. Onlangs was ik mee naar de Hoge Dijk, een prachtig gebiedje waar ik zonder de VWG nooit gekomen was. Soms teken ik wat, lang niet zo goed als Jacques die een verdienstelijk kunstschilder is, maar met plezier. En samen tellen we de ganzen in Waterland.



DIT IS EEN SPECIALE UITGAVE VAN DE
VOGELWERKGROEP AMSTERDAM OKTOBER 2021
DE GIERZWALUW 59-3

REDACTIE : ROELY BOS, FRANK VAN GROEN
VORMGEVING: ROBERT HEEMSKERK

